

۴ - انقلاب و پرولتاریا

انقلاب زورآزمایی آشکاری ست میان نیروهای اجتماعی در مبارزه برای کسب قدرت. دولت فی نفسه هدف نیست. صرفاً ماشینی است در دست نیروهای غالب اجتماعی. مانند هر ماشین دیگر دارای موتور، مکانیزم انتقال و مکانیزم اجرا است. نیروی محرک دولت منافع طبقاتی است؛ مکانیزم موتوری آن آژیتاسیون، نشریات، تبلیغات کلیسا و مدرسه، احزاب، تظاهرات خیابانی، عرض حال دادن ها و قیام هاست. مکانیزم انتقال آن تشکیلات مقتنه ی معرف منافع کاست caste، سلطنت، قشر ممتاز و یا طبقه است که به مثابه ی اراده ی الهی (استبداد مطلق) و یا اراده ی ملت (پارلمانتریزم) وانمود می شود. و بالاخره، مکانیزم اجرایی آن دستگاه اداری است، با پلیس اش دادگاه هایش، زندان هایش، و ارتش.

دولت فی نفسه هدف نیست، بلکه افزار عظیمی است برای سازمان دهی، برهم زنی و دوباره سازمان دهی مناسبات اجتماعی. بسته گی به این که چه دست هائی اداره اش می کنند، یا می تواند اهرم نیرومندی برای انقلاب باشد یا وسیله ای برای رکود سازمان یافته.

هر حزب سیاسی که سزاوار این نام باشد می کوشد تا قدرت سیاسی را به چنگ آورد و بدین سان دولت را در خدمت طبقه ای که وی بیانگر منافعش است، قرار دهد. سوسیال دموکرات ها، به منزله ی حزب پرولتاریا، طبیعتاً برای غلبه ی سیاسی طبقه ی کارگر تلاش می کنند.

با رشد سرمایه داری پرولتاریا رشد می کند و نیرومندتر می شود. بدین معنی، انکشاف سرمایه داری در عین حال پیش رفت پرولتاریا به سوی دیکتاتوری ((پرولتاریا)) است. اما روز و ساعتی که قدرت به دست طبقه ی کارگر منتقل می گردد مستقیماً نه به سطح انکشاف نیروهای مولده بلکه به تناسب ((قوا)) در مبارزه ی طبقاتی، به اوضاع بین المللی، و بالاخره به تعدادی عوامل ذهنی: سنن، ابتکار و آمادگی کارگران برای نبرد بسته گی دارد.

ممکن است کارگران در کشوری از لحاظ اقتصادی و عقب افتاده زودتر از کشوری پیش رفته به قدرت رسند. در سال ۱۸۷۱ در پاریس خرده بورژوا، کارگران آگاهانه قدرت را در دست گرفتند. درست است که فقط به مدت دو ماه، اما، در مراکز بزرگ- سرمایه داری بریتانیا یا ایالات متحده، کارگران هرگز حتی برای یک ساعت هم قدرت را در اختیار نداشته اند. این تصور که دیکتاتوری پرولتاریا به طرز ی مکانیک وار به انکشاف تکنیک و منابع یک کشور بسته گی دارد تعصب ماتریالیزم "اقتصادی" است که به حد ابتدال ساده شده است. این دیدگاه کوچک ترین وجه مشترکی با مارکسیزم ندارد.

به نظر ما، انقلاب روسیه چنان شرایطی ایجاد خواهد کرد که پیش از آن که سیاستمداران لیبرالیزم بورژوائی فرصت ابراز کمال استعدادشان را برای حکومت داشته باشند، قدرت می تواند به دست طبقه ی کارگر منتقل گردد- و در صورت پیروزی انقلاب بایستی که چنین شود.

مارکس در جمع بندی انقلاب و ضدانقلاب سال های ۴۹- ۱۸۴۸ در روزنامه ی آمریکائی TheTribune نوشت: "طبقه ی کارگر در آلمان از

لحاظ پیش رفت سیاسی و اجتماعی به همان نسبت عقب مانده تر از طبقه ی کارگر انگلستان و فرانسه است که بورژوازی آلمان نسبت به بورژوازی این کشورها. خدایان مشابه مخلوق مشابه می آفرینند. تکامل شرایط وجود طبقه ی پرولتری متعدد، نیرومند، متراکم و هوشیار هم گام با انکشاف شرایط وجود طبقه ی متوسط* متعدد، ثروتمند، متراکم و نیرومند به پیش می رود. جنبش طبقه ی کارگر خود تا زمانی که کلیه ی جناح های گوناگون طبقه ی متوسط، و به ویژه مترقی ترین جناح آن، صاحب صنایع مانوفاکتور بزرگ، قدرت سیاسی را تصاحب نکرده و براساس خواست های خود به دولت قالبی جدید نداده اند، هرگز مستقل و دارای خصلتی کاملاً پرولتری نخواهد بود. در آن زمان است که مبارزه ی اجتناب ناپذیر میان کار فرما و کارگر قریب الوقوع می شود، و دیگر امکان به تعویق انداختن آن نیست...**

شاید خواننده با این نقل قول آشنا باشد، زیرا که در دوران اخیر به مراتب مارکسیست های کتابی از آن سوء استفاده کرده و به منزله ی استدلالی غیرقابل انکار علیه عقیده ی حکومت طبقه ی کارگر در روسیه به پیش کشیده شده است. "خدایان مشابه مخلوق مشابه می آفرینند." ایشان برهان می آورند که اگر بورژوازی سرمایه دار توانائی کافی برای تصاحب قدرت ندارد، پس امکان استقرار دموکراسی کارگری، یعنی غلبه سیاسی پرولتاریا، هر چه غیرمحتمل تر است.

* - منظور مارکس در این جا از "طبقه متوسط" طبقه ای است که منشاء بورژوازی است، میان پرولتاریا و اشرافیت زمین دار. - مترجم

** - مارکس، آلمان به سال های ۵۰- ۱۸۴۸، ترجمه روسی، چاپ آلکسییوا Alexeyeva، ۱۹۰۵، صفحات ۹- ۸- ل-ت

مارکسیزم پیش از هر چیز یک روش تجزیه و تحلیل است. نه تجزیه و تحلیل کتب، بلکه تجزیه و تحلیل مناسبات! اجتماعی. آیا این صحت دارد که در روسیه ضعف لیبرالیزم کاپیتالیستی به طرز اجتناب ناپذیری با ضعف جنبش کارگری مترادف است؟ آیا این صحت دارد که در روسیه تا زمانی که بورژوازی قدرت را تصاحب نکرده است جنبش مستقل کارگری نمی تواند وجود داشته باشد؟ کافی ست که پرسش های فوق صرفاً طرح شوند تا فرمالیزم بی درمانی که پشت این تلاش به منظور تبدیل یک گفته ی نسبی- تاریخی مارکس به یک قاعده ی کلی ماوراء تاریخی پنهان شده است، آشکار گردد.

در دوره ی شکوفایی صنعتی، توسعه ی صنایع کارخانه ای در روسیه خصلت "آمریکائی" به خود گرفت. اما در قیاس با صنایع ایالات متحده، صنایع کاپیتالیستی روسیه در ابعاد واقعی کودکی بیش نیست. در روسیه پنج میلیون نفر- ۱۶/۶ درصد جمعیت از لحاظ اقتصادی فعال در صنایع مانوفاکتور اشتغال دارند. رقم مشابه برای ایالات متحده آمریکا شش میلیون نفر و ۲۲/۲ درصد است. ارقام فوق هنوز چندان چیزی به ما نشان نمی دهند، اما هنگامی که به خاطر آوریم جمعیت روسیه تقریباً دو برابر جمعیت ایالات متحده است، بسیار گویا می شوند. ولی برای ارزیابی ابعاد واقعی صنایع روسی و آمریکائی باید در نظر گرفته شود که در سال ۱۹۰۰ کارخانه ها و کارگاه های بزرگ آمریکائی به ارزش ۲۵ میلیارد روبل کالا تولید کردند در حالی که در همان دوره کارخانه های روسی محصولاتی به ارزشی کمتر از ۲/۵ میلیارد روبل بیرون دادند.*

* - د. مندلیف، به سوی شناخت روسیه، ۱۹۰۶، ص ۹۹. ل- ت

تردیدی نیست که تعداد، تراکم، اهمیت فرهنگی و سیاسی پرولتاریای صنعتی به میزان انکشاف صنایع کاپیتالیستی بسته گی دارد. اما این وابسته گی بلافصل نیست. در هر لحظه ی معین ما بین نیروهای مولده ی کشور و قدرت سیاسی طبقاتش عوامل گوناگون اجتماعی و سیاسی با ماهیت ملی و بین المللی وجود دارند که بیان سیاسی مناسبات اقتصادی را جا به جا کرده و حتی گاهی کاملاً تغییر می دهند. علی رغم این واقعیت که نیروهای مولده ی ایالات متحده ده برابر عظیم تر از روسیه است، نقش سیاسی پرولتاریای روسیه، نفوذش در صحنه ی سیاسی کشور خویش و امکان نفوذش در سیاست جهانی در آتیه ی نزدیک، به طرز غیرقابل مقایسه ای بیش از پرولتاریای ایالات متحده است.

کائوتسکی در کتاب اخیر خود در باره ی پرولتاریای آمریکا نشان می دهد که میان قدرت سیاسی پرولتاریا و بورژوازی از یک سو و سطح انکشاف کاپیتالیستی از سوی دیگر رابطه ی مستقیمی وجود ندارد. او می گوید: "دو حالت کاملاً متباین با یک دیگر وجود دارد. در یکی از آن دو، یکی از عناصر وجه تولید سرمایه داری بی اندازه، یعنی بدون تناسب با سطح انکشاف این وجه تولید، رشد کرده است، و در حالت دیگر یک عنصر دیگر. در یک حالت- آمریکا- این ((عنصر)) طبقه ی سرمایه دار است، حال آن که در روسیه پرولتاریا است. در هیچ کشور دیگری به اندازه ی آمریکا نمی توان صحبت از دیکتاتوری سرمایه کرد، در حالی که پرولتاریای مبارزه در هیچ کجا به اندازه ی روسیه اهمیت پیدا نکرده است. این اهمیت بایستی افزایش یابد و بدون تردید افزایش خواهد یافت، زیرا که این کشور صرفاً در همین اواخر است که در مبارزه ی طبقاتی مدرن شرکت کرده و صرفاً در همین اواخر است

که تا اندازه ای امکان آن را فراهم ساخته است." کائوتسکی سپس با اشاره به این که آلمان می تواند آتیه اش را تا حدودی از روسیه فرا گیرد، ادامه می دهد: "واقعاً بسیار خارق العاده است که پرولتاریای روسیه می بایست آتیه مان را به ما نشان دهد، نه در رابطه با حدود انکشاف سرمایه بلکه تا آن جایی که ندای اعتراض طبقه ی کارگر را بیان می سازد." کائوتسکی چنین یادآور می شود: "این واقعیت که این روسیه عقب افتاده ترین دولت بزرگ جهان سرمایه داری است شاید با برداشت ماتریالیستی تاریخ متناقض به نظر آید، که بنابر آن- تکامل اقتصادی پایه ی تکامل سیاسی است." و ادامه می دهد: "اما در واقع فقط با آن برداشت ماتریالیستی از تاریخ تناقض دارد که توسط مخالفین و منقدین ما ترسیم شده است، کسانی که آن را نه به مثابه ی یک روش تحقیق بلکه صرفاً به منزله ی کلیشه ای از پیش ساخته در نظر می گیرند.*" ما به ویژه این سطور را به آن مارکسیست های روسی توصیه می کنیم که تجزیه و تحلیل مستقل مناسبات اجتماعی را با استنتاجاتی از متن هائی که به منظور تأیید هر موقعیتی در زندگی برگزیده شده اند، جایگزین می کنند. هیچ کس به اندازه ی این مارکسیست های خود- نام نهاده به مارکسیزم لطمه وارد نمی آورد.

بدین سان به قول کائوتسکی، روسیه از لحاظ اقتصادی در سطح پائینی از انکشاف سرمایه داری قرار دارد و از لحاظ سیاسی دارای بورژوازی کاپیتالیستی بی اهمیت و پرولتاریای انقلابی نیرومندی است. برآیند این امر این واقعیت است که "مبارزه برای منافع تمام روسیه به دوش تنها طبقه ی نیرومند موجود در کشور- پرولتاریای صنعتی- افتاده است. از این رو

* ک- کائوتسکی، کارگران آمریکائی و روسی، ترجمه روسی، سن پترزبورگ، ۱۹۰۶، صفحات ۴ و ۵- ل- ت

پرولتاریای صنعتی دارای اهمیت سیاسی عظیمی است و به همین خاطر مبارزه برای رها ساختن روسیه از کابوس خفقان آور استبداد مطلق به یک بیکار واحد میان استبداد و پرولتاریای صنعتی تبدیل شده است، بیکار واحدی که در آن دهقانان ممکن است پشتیبانی قابل ملاحظه ای ارائه دهند، اما توانایی ایفای نقش رهبری را ندارند. " آیا تمام این ها موجب نمی گردد به این استنتاج برسیم که "مخلوق" روسی زودتر از "خدایانش" قدرت را تصاحب خواهد کرد؟

* * * * *

دو گونه خوشبینی سیاسی می توان داشت. می توانیم در توانایی و مزایای خود در موقعیتی انقلابی مبالغه کرده، تکالیفی به دوش گیریم که تناسب قوای موجود آن را ایجاب نمی کند. از سوی دیگر، شاید خوشبینانه حدودی برای تکالیف انقلابی خود تعیین کنیم و لیکن به واسطه ی منطق موضعمان به طرز اجتناب ناپذیری به فراسوی آن رانده شویم.

ممکن است با اظهار این که انقلاب ما در اهداف عینی آن و بنابر این در نتایج احتراز ناپذیرش بورژوائی است، دامنه ی تمامی مسائل انقلاب را محدود ساخته، از این واقعیت چشم پوشی کنیم که بازیگر اصلی این انقلاب بورژوائی، پرولتاریاست که به واسطه ی کل جریان انقلاب به سوی کسب قدرت رانده می شود.

ما شاید به خود دل گرمی دهیم که در چارچوب انقلاب بورژوائی غلبه ی سیاسی پرولتاریا فقط رویدادی گذراست و فراموش کنیم که پرولتاریا زمانی که قدرت را در دست گرفت بدون مقاومت سرسختانه آن را رها نخواهد کرد مگر این که به زور نیروی مسلح از دستش گرفته شود.

شاید باز به خود اطمینان خاطر دهیم که شرایط اجتماعی روسیه هنوز برای اقتصاد سوسیالیستی آماده نیستند و از نظر دور بداریم که پرولتاریا پس از کسب قدرت، درست به خاطر منطق موضعش، به طرز اجتناب ناپذیری ناچار به معرفی مدیریت دولتی صنایع خواهد گشت. عبارت کلی جامعه شناسی انقلاب بورژوائی به هیچ وجه مسائل، تضادها و مشکلات سیاسی- تاکتیکی را که مکانیزم یک انقلاب بورژوائی معین به وجود می آورد حل نمی کند.

اواخر قرن هیجدهم درون چارچوب انقلاب بورژوائی که تکلیف عینی آن استقرار غلبه ی سرمایه بود، مشاهده شد که دیکتاتوری sansculotte ها امکان پذیر است. این دیکتاتوری صرفاً یک رویداد گذرا نبود و علی رغم آن که به سرعت در مقابل سدهای محدود کننده ی انقلاب بورژوائی درهم شکسته شد، مهر خود را بر تمامی قرن متعاقب به جا گذاشت. در انقلاب اوائل قرن بیستم که تکالیف عینی بلافصل آن نیز بورژوائی اند، اجتناب ناپذیری و یا حداقل احتمال غلبه ی سیاسی پرولتاریا به مثابه ی دورنمایی نزدیک پدیدار می شود. پرولتاریا خود به این امر خواهد پرداخت که غلبه اش- چنان چه برخی واقع بینان مبتذل امیدوارند- صرفاً "رویدادی" گذار نشود. اما ما حتی اکنون هم می توانیم از خود سؤال کنیم: آیا این اجتناب ناپذیر است که دیکتاتوری پرولتری در برابر سدهای انقلاب بورژوائی می بایست درهم شکسته شود یا آیا ممکن است دیکتاتوری پرولتری در شرایط جهانی- تاریخی موجود دورنمای پیروزی را از طریق شکستن این سدها در برابر خود کشف کند؟ این جاست که ما با مسائل تاکتیک رو به رو می شویم: آیا باید به همان نسبت که انکشاف انقلاب این مرحله را نزدیک تر می سازد، آگاهانه در جهت حکومت طبقه ی کارگر کار کنیم، و یا این که باید در چنین حالتی قدرت سیاسی

را به منزله ی یک بدآوری تلقی کنیم که انقلاب بورژوازی به دوش کارگران انداخته، بهتر بدانیم که از آن احتراز شود؟
آیا باید از گفتار سیاستمدار "واقع بین" ولمار Vollmar در ارتباط با کموناردهای ۱۸۷۱ سرمشق بگیریم: "به جای در دست گرفتن قدرت بهتر می بود که به خواب می رفتند".....؟

بازنویس: یاشار آذری

آدرس اینترنتی کتاب خانه: <http://www.iwsn.org/nashr.htm>

آدرس پستی: BM Kargar, London WC1N ۳XX, UK

ایمیل: yasharazarri@yahoo.com

مسئول نشر کارگری سوسیالیستی: یاشار آذری

تاریخ بازنویسی: ۱۳۸۰